

BULGARİSTAN'DA KİTAP, BASIN ve KÜTÜPHANELER

M. Türker ACAROĞLU

Basma Yazı ve Resimleri Derleme Md.

Bulgarya'da cumhuriyetin ilanı üzerinden 25 yıl geçmiş bulunuyor. Bu çeyrek yüzyılda yakın komşumuzda, kitap, basın, kitaplıklar konularında ne gibi gelişmeler oldu?

K İ T A P . — Cumhuriyet yönetimi, bu alanda derin bazı yenilik ve değişiklikler getirmiştir. Kitap ve süreli yayınlar üzerindeki sansür tamamiyle kaldırıldı. Sosyal - siyasal, bilimsel, edebî yayınlar yapan yeni yayınevleri, kitabevleri açıldı. Spekülatif hareketlere girişen özel yayınevleri devletleştirildi (1947). Kitap yayınlama işi, ancak devletin, kooperatiflerin, sosyal kurumların görevi haline geldi. Bütün basınevlerinin yönetimi için Sofya'da Devlet Poligrafya Birliği kuruldu (1948). Basınevleri, yayınevleri, kitabevleri için 1950'de kurulan Genel Müdürlük, dört yıl sonra, Poligrafizdat adıyla yeniden teşkilâtlandırıldı.

Basılan kitap sayısı, 1944-54 yılları arasında geçen on yılda tam üç kat yükseldi. Bulgar ve yabancı yazarların edebî eserleri, en çok basılan kitaplardır. Örneğin, «Ulusal Ozan» İvan Vazov'un eserleri, ortalama olarak 1944'e kadar yılda 14.200 sayı basılırken, 1944'ten sonra 68.500 sayı basılmağa başladı (6 kat fazla). Hikâyeci Elin Pelin'in eserleri, 7.360 baskı sayısından 41.400'e yükseldi (gene 6 kat fazla). Hristo Botev'in (bir başka ulusal ozan) eserleri, 12 kat fazla yayınlamağa başladı. 1944-50 yılları arasında politika ve sosyoloji konularında, tiraj toplamı 15.453.319 sayıyı bulan (genel toplamın % 16'sı) yeni kitaplar yayımlandı. Bulgarya'da toplumcu klâsik eserlerden, her iki kişiye bir kitap düşmektedir. İktisatla ilgili yayınlar, yıllık yayınların % 12.5'udur. Köy ekonomisi ile tarım yayınları da 4 kat çoğaldı. Teknik, tıp-sağlık, hukuk, yönetim, dil,

edebiyat, halk edebiyatı konularındaki eserlerin sayısı da yıldan yıla artmaktadır. Kitapların dış görünüşü değişmekte, sanat bakımından pek güzel bir biçim almaktadır. Basım sanatının mükemmelleşmesine çaba harcanmaktadır.

BASILAN KİTAPLAR

Yıllar	Sayısı	Yıllık genel tiraj (bin)
1939	2.169	6.484
1946	2.228	16.012
1952	2.428	19.901
1959	3.181	27.431
1960	3.369	30.244
1961	3.716	36.167

B A S I N . — Osmanlı yönetiminde Bulgar basımı epey geç meydana çıkar. İlk Bulgar dergisi «Luboslovie» İzmir'de yayınlanır (1844-46). İlk gazete «Bilgarski orel» Leipzig'de basılır (1846). İkinci gazete «Tsarigradski vestnik» İstanbul'da çıkar (1848-62).

Cumhuriyetten (1944) sonra, Bulgar basımı için yepyeni bir dönem başlar. Ülkenin kalkınma havası içinde, basım gitgide yepyeni bir biçim alır. Devlet kurumlarının malı olan gazete ve dergiler yayınlamağa başlar.

1969'da gazetelerin toplam tirajı, 3.292.596, dergilerinki de 1.757.772 yi bulmuştu. 1961'de Bulgarya'da 48 merkezi, 500 mahallî gazete çıkıyor-

du. Sofya'da günlük 8 gazete yayınlanır: «Rabotniçesko delo», «Oteçestven front», «Zemedelsko zname», «Trud», «Narodna mladej», «Koooperativno selo», «Narodna armiya», «Veçerni novini». Merkezi başlıca haftalıklar şunlardır: «Laternaturen front», «Narodna kultura», «Stirşel». Filibe, Varna, Rusçuk, Burgaz'da çıkan il gazetelerinden 4'ü gündüzdür, ötekileri haftada 2-3 kez basılır. 1961'de ülkede 138 dergi ile 79 bülten yayınlanmaktaydı. En önemlileri şunlardır: «Novo vreme», «Filosofska misl», «İstoriçeski pregled», «Priroda», «Literaturna misl», «Septemvri», «Plamık», «Bilgarski ezik», «İzkustvo», «Knigoiskustvo», «Jenata dnes», «Mladej», «Nauka i tehnika za mladejta» v.s. Bulgarya'da çocuklar için süreli yayınlara özel bir ilgi gösterilir. 1961 yılında belli-başlı 3 çocuk dergisi vardı: «Slaveyço», «Drujinka», «Plamiçe». Ayrıca «Septemvriyçe» adlı 1 gazete.

K İ T A P L I K L A R . — I. **Halk Okuma Odaları.** — Kültür ve halk eğitimi için Bulgarlara özgü bir kitaplık biçimi olan **Halk Okuma Odaları**, Bulgarya'da ilkin (Türk yönetiminde) Zıştovi, Lom ve Şumnu'da açılmıştı (1856). Bulgar halkının kültürel ve siyasal eğitiminde bunların tarihsel bir önemi vardır. Osmanlı döneminde bu eğitim ocakları, ulusal kurtuluşa birçok eleman yetiştirmiştir. Krallık zamanında, faşist diktatörlüğü çağında Okuma Odaları anti-faşist eğitimin birer

ocağı, ilerici aydınların toplanma yeri durumundaydı.

1944'ten sonra bu eğitim ve kültür kurumları daha da güçlendi. 1911 yılında kurulmuş olan Halk Okuma Odaları Birliği, 1957'de kendi özelliğini koruyarak Vatan Cephesi'ne katıldı. Bunların kitaplıkları vardır, kurs açarlar, konferans verirler, çocuklara müzik ve yabancı dil öğretirler v.s. (Tıpkı bizim eski Halkevlerimiz gibi.) 1962 yılı başında 4.514 halk okuma odasına kayıtlı 849.964 üye vardı. Kitaplıklarındaki kitap sayısı 9.481.000 cildi bulunmuştu. 1961'de bilimsel, ekonomik, siyasal konularda 171.250 konferans verilmişti. Okuma odalarındaki 6.486 amatör sanat topluluğuna 146.535 kişi katılmıştı. 2.591 amatör tiyatrosu, 1.912 koro heyeti, 1.008 dans trupu, 287 orkestra, 3 opera ile 18 operet topluluğu, 539 açık hava sahnesi vardı. 1878 - 1944 yılları arasında 485 halk okuma odası binası yapılmışken, cumhuriyetin ilk 17 yılında 1.110 bina inşa olunmuştur; şimdi de 624 bina inşa halindedir.

II. Kitaplıklar. — Bulgar kitaplıklarının tarihçesi, Slav alfabesini düzenliyen Kiril ve Metodiy adlı iki kardeş papazla başlar. Bu yıl (1969) ölümünün 1100. yıldönümü — UNESCO Genel Merkezinin isteği üzerine — bütün dünyaca büyük törenlerle anılacak olan Konstantin Kiril'in Slav uluslarının kültürü üzerine etkisi çok derin ol-

muştur. Daha IX. yüzyılda eski Bulgarya'nın başkenti Prevlav şehrinde kitaplıklar bulunduğu sanılmaktadır. Osmanlı-Türk yönetiminde ise, manastır kitaplıklarına hiç dokunulmadı; bunların en büyüğü, bugün muhafaza olunan Rila manastırı kitaplığıdır. Dinsel olmayan, herkese açık bulunan ilk kitaplık, Aprilov ve Palauzov'un maddi yardımlarıyla, Gabrovo kasabasındaki okulda açıldı (1840). Kitaplıkları bulunan ilk halk okuma odaları 1856'da Zıştovi, Lom ve Şumnu'da kuruldu. Bulgarların, Osmanlı yönetiminden kurtulur kurtulmaz açtıkları başlıca kitaplıklar: Sofya Ulusal Kitaplığı, ilk bilim kitaplıkları olan Sofya Üniversitesi Kitaplığı ile Bulgar Bilimler Akademiyası Kitaplığı, Halk Okuma Odası kitaplıkları, okul kitaplıkları, şehir (belediye) kitaplıkları, kurum kitaplıkları v.b. 1897 yılında (bizden 37 yıl önce!) çıkan Derleme Kanunu ile ulusal kitaplıkların yeni yayınlarla sistemlice zenginleştirilmesi esas kabul edildi.

Ancak, kitaplıkların asıl gelişimi, 1944'ten sonra başlar. Bunların sayıları artar. kitap mevcutları kadar, ödünç verdikleri kitaplar da çoğalır. Fabrikalar ve kurumlarda yeni tip (bilimsel-teknik) kitaplıklar açılır. Bir tek devlet yönetimi gerçekleştirilir, kitaplık şebekeleri yaratılır. Genel nitelikte bazı tedbirler alınır: Katalog fişleri merkezî bir yerde basılır, çeşitli kolektif kataloglar hazırlanır, kitap kataloglama ku-

ralları birleştirilir, bir tek kitaplık sınıflandırma şeması yapılır, kitaplık tekniği tekleştirilir v.b.

Ayrıca, kitaplıkçılık (kütüphane-cilik) ve bibliyografya öğretimi bir düzene sokulur. Kitaplık sorunları bilimsel biçimde çözümlenir. Bugün Bulgarya'da kitaplık faaliyeti, halkın ve işçinin eğitimi ve kültürü ile ilgilidir. Bütün devlet kitaplıklarında, halk okuma odalarında

çocuklar için özel köşeler vardır. Bulgarya'nın şimdi en büyük kitaplıkları şunlardır : Sofya'daki «Vasil Kolarov» Ulusal Kitaplığı, Üniversite Kitaplığı, Bulgar Bilimsel Akademiyası Merkez Kitaplığı, Filibe'deki «İvan Vazov» Ulusal Kitaplığı, Sofya Şehir Kitaplığı.

Bugün Bulgar kitaplıklarının durumu şöyledir (1961) :

Çeşit	Kitaplık sayısı	Kitaplık mevcudu (bin cilt)	Okuyucu sayısı	Ödünç verilen kitap sayısı (bin cilt)
Ulusal	1	569	21.405	354
Üniversite	19	1.349	42.445	765
Bilimsel	306	1.257	65.272	835
Özel (ihtisas)	289	1.699	94.307	784
Genel (halk)	4.771	14.781	1.970.343	26.362
Okul	2.808	4.590	651.574	5.027
Toplam	8.194	24.245	2.845.346	34.127